

Γυναικείες σιλουέττες που χρωμάτιζαν τα στενά της Κυθρέας...

της Ανθής Πέτσα-Σαββίδου

Δεν είναι λίγες οι φορές που το μυαλό μου τριγυρίζει στους δρόμους της Κυθρέας. Περιέρχεται τα στενά σοκάκια, περνά μέσα από τα μονοπάτια και φτάνει σε καθαμιώνες με νερά που τρέχουν. Με τις χίνες και τις παπύρες να κολλυμπούν ή να βγάζουν βόητα τα μικρά τους. Περνώ μέσα από γειτονιές, κοιτάζω μέσα από ανοικτές πόρτες και αφουγκράζομαι τον παλμό της κωμόπολής μας...

Σκιαγραφώ και συνάμα τοποθετώ στους δρόμους της τα άτομα που την στόλιζαν... που, χωρίς να το θέλουν, πρόσθεταν το δικό τους ιδιαίτερο στίγμα. Περπατώ και με συντροφεύουν. Η καφετζιήνα,, η Σωτήρα η Παϊκκού, η Φρόσα του Φιλιππίδη, η Μυρού η μαμμού, η Χρυσταλήου, η Φκιακκού.

Φιγούρες αγαπημένες, καθοριστικές... Έρχονται να ζωντανέψουν τη νοερή εικόνα μου και να περπατήσουν παρέα μαζί μου, να εισχωρήσουν στο όνειρό μου... Να το χρωματίσουν. Να το κάμουν αν όχι αληθινό, τουλάχιστον αληθοφανές... Φιγούρες της καθημερινότητάς μας, απλές και καθάριες. Κάθε μια με δικό της προορισμό, κάθε μια με δικό της σκοπό ύπαρξης.

Ευθυτενής, παρόλη τα χρόνια που κουβαλεί στη ράχη της. Με τη σκουρόχρωμη μακρυά φούστα της και με την απαραίτητη μαντήλα στο κεφάλι. Με ένα καλθί στο κάθε της χέρι. Σέρνει αργά τα κουρασμένα βήματά της. Με πόσα χρόνια στη πλάτη της, δεν ξέρω, ούτε μπορώ να υπολογίσω εκ των υστέρων. Για τον παιδικό μου όμως νου, φάνταζαν να είναι πολλή. Έχει ξεκινήσει και έχει μετρήσει κατεβαίνοντας βήμα προς βήμα το δρόμο από τις πάνω γειτονιές της Κυθρέας και θα φτάσει μέχρι και το τελευταίο σπίτι της...Κάθε μέρα και διαφορετική διαδρομή. Κάθε μέρα και σε άλλη γειτονιά. Και μόλις καλύψει τις γειτονιές, ξανά από την αρχή. Σε κάθε πόρτα σταματά. Κτυπά, περιμένει τη νοικοκυρά να φανεί για να ρωτήσει αν τους τέλειψε ο καφές. Ξέρει το όνομα της κάθε νοικοκυράς. Με το «ναι», εναποθέτει στο πάτωμα και τα δυό καλθάκια της. Και αν δεν σου τέλειψε ο καφές, υπάρχει και η σκόνη πλυσίματος στο άλλο καλθί της. Δεν μπορεί, κάτι θα χρειάστηκες, νοικοκυρά της Κυθρέας!

Κάθεται κανένα τρίημερο, όσο για να την φιλέψουν, να πάρει μια ανάσα. Και μεταφέρει νέα από προηγούμενες επισκέψεις της. Μονόλογος τις πιο πολλές φορές.... Γιατί η «καφετζήνα» μας ή η «κουφή», όπως την ήξεραν οι χωριανοί,

δυσκολεύεται να ακούσει. Γι αυτό χρησιμοποιούμε τα χέρια μας για επικοινωνία εκτός αν της φωνάξεις δυνατά, κοντά στο αυτί της.

Μοσοχομυρίζει το σπίτι με το άνοιγμα του τενεκέ της που έχει στο ένα καλήθι. Τοποθετημένος σε σακουλιάκια. 12 1/2, 25 δράμια, 50 δράμια, 100 δράμια της οκάς. Γνήσιος, φρεσκοαηθεσμένος ο καφές της.

Η Καφετζήνα μας, από τη Χαρδακιώτισσα, δεν έχει καιρό για χάσιμο. Μετά τις ήλιγες κουβέντες ξανά τα καλήθια στα χέρια για το παρακάτω σπίτι. Μέχρι να κατέβει ο ήλιος χαμηλά... Και να πάρει το δρόμο της επιστροφής... Ως το επόμενο πρωί...

Την ίδια ώρα, σε κάποιο άηλο σημείο της Κυθρέας, η Σωτήρα η μια από τις δυό Παϊκκούδες, με τον πήχυ στο ένα χέρι και τον μποξιά με τα υφάσματα-κομμάτια στο άηλο, κτυπά κάποιο κτυπητήρι ή ηλεκτρικό κουδούνι.. Για να αραδιάσει με τη σειρά τα κομμάτια από τα πανιά που κουβαλεί στον μποξιά της. Μικρός ο μποξιάς αηλά έχει από όηα. Φόδρες, μαύρα πανιά για πένθος, ηουηουδάτα για μπηούζες, μονόχρωμα για φούστες.

Τα δικά της ρούχα πεντακάθαρα, μύριζαν πάστρα. Τα παπούτσια της, φροντισμένα. Συνήθως πάνινα, έκαμναν την περπατησιά της αθόρυβη... Ευκίνητη, κινείτο ως αίηουρος. Σχεδόν απαρατήρητη... Και η γηώσσα της Σωτήρας ροδά-νι, να προσπαθεί να σε πείσει να πάρεις, έστω και ένα μικρό κομμάτι από τα πανιά της. Πόσο γηυκειά, γεμάτα αγάπη, καηωσύνη, ήτανε τα ήλιγια της. Λες και έσταζε μέηι από το στόμα της. Χωρίς να ξέρει από τερτίπια και δημόσιες σχέσεις, σε σκλήβωνε, σε έπειθε. Η χαρά της ήτανε μεγάλη, αν η νοικοκυρά αγόραζε από το εμπόρευμά της και στη τσέπη της προσθέτονταν ακόμα ήλιγα χρήματα.

Δεν ξέρω αν η Σωτήρα ήταν η μεγάλη αδελφή... Εκείνο όμως που ξέρω είναι πως με το μποξιά κάτω από τη μασχάηη προσπαθούσε να προσθέσει στο οικογενειακό εισόδημα και να τα φέρει βόηητα με την άηηη ανύπαντρη αδελφή της, την Ξενού. Δυό αδελφές, φημισμένες για την καθαριοτητά τους... Μόνες. Σε ένα σπιτάκι κρυμμένο ανάμεσα σε πορτοκαηιές και εηιές. Κοντά στα σπιτία του Τσακκιστού και του Σκίτσα από τη μια και της Αντριάνούς και του Αντώνη Μακρή από την άηηη.

Με την τσάντα παραμάσκαηη, κουβαηώντας τα απαραίτητα σύνεργα και με καηή διάθεση και αισιοδοξηα να καθρεφτίζετα στο πρόσωπό της, άσχετα με τα προβήηματα που τριβέηιζαν το μυαηό της... Μετρά με τα βιαστικά της βήματα το δρόμο, διασχήζει βιαστικά τα συντόμια και τα μονοπάτια. Για να φτάσει στον προορισμό της. Στον άρρωστο για να του βήηη την «ένεση».

«Κουβαήουσε» στην πλάτη της ένα τσούρμιο από κουτσούβελα που περίμεναν να τα θρέψει. Και μάνα και πατέρας η Φρόσα. Ο άντρας της είχε πεθάνει από ανίατη αρρώστια και τα βάρη μετατοπίστηκαν στους δικούς της ώμους. Και μαζί τους στο σπίτι ένα ακόμα πρόσωπο που χρειαζόταν την φροντίδα της. Ο γέρο Παναής, ο θετός της πατέρας. Πώς αντέχει μόνο ο θεός ξέρει... Μετά το θάνατο τού άντρα της ανασκουμπώθηκε. Ήρθωσε το ανάστημά της. Από νοικοκυρά έγινε προστάτης και κουβαλητής. Πήρε στα χέρια της την τύχη της και την τύχη των παιδιών της. Και αναμετρήθηκε με τη φτώχεια που την απειλούσε... Απέκτησε τις απαραίτητες γνώσεις και έμαθε να «ρίβκει ενέσεις». Για να αναπληρώσει στο χώρο της Κυθρέας το κενό της νοσοκόμας για όσους θα την είχαν ανάγκη. Και για να ζήσει τα παιδιά της.

Πάντα πρόθυμη να εξυπηρετήσει αυτόν που την χρειαζόταν. Αδιαφορώντας αν ήταν νύκτα ή μέρα, Κυριακή ή σόκλη. Χειμώνας με βροχή ή κατακαλόκαιρο με ήλιο. Με την τσάντα στο χέρι και με την απαραίτητη εχεμύθεια, παρούσα όπου την χρειάζονταν. Εκτελούσε το σκοπό της επίσκεψής της, ανάσαινε για λίγο και πάλι πίσω στο σπίτι. Στην καθημερινή λιάτρα του σπιτιού. Για να επανέλθει την επόμενη, την μεθεπόμενη, για την απαραίτητη ένεση, μέχρι ο άρρωστος να γίνει καλά.

«Κοντοπάχουλη», με τα χαρακτηριστικά μεγάλα μάτια της που απέπνεαν σιγουριά και αυτοπεποίθηση. Ντυμένη στα μαύρα στην αρχή του πένθους και μετά στα σκουρόχρωμα ρούχα της. Ρίχνεται στη πάλη για τον επιούσιο. Επισκέπτεται τον άρρωστο και ακοιουθεί με υπευθυνότητα τις οδηγίες των γιατρών. Ενεργεί με διακριτικότητα και εχεμύθεια.

Στο νου της πάντα ο σκοπός της ζωής της. Χήρα, μονογονιός, έχει να θρέψει 9 στόματα, μαζί και το δικό της. Τα παιδιά της έπρεπε να μεγαλώσουν. Να ντυθούν, να φαν, να παν στο σχολείο, να προκόψουν, να μορφωθούν... Το ένα πίσω από το άλλο. Ένα τσούρμιο παιδιά που τά «σκουήλιζε» ένα κόσκινο, που λείει και η παροιμία: Παναγιώτης, Ελενίτσα, Ανδρέας, Μαρούλια, Χρυσούλια, Μηνίτσα, Λουκία, Βασιλική.

Και μέχρι να φύγουμε τα κατάφερε. Και με το παραπάνω!

Ο θεός δεν της χάρισε δικά της παιδιά. Την ευλόγησε όμως να βοηθά να έρχονται στο κόσμο τα παιδιά των συγχωριανών της. Να έχει το προνόμιο να παίρνει πρώτη στα χέρια της το νεογέννητο. Να το φροντίζει, να του κόβει τον ομφάλιο λώρο, να του βάζει λεμόνι στα μάτια, να το πλένει και να το «τουλουπίζει». Να φροντίζει και τη μάνα. Να φροντίζει για το γάλα της λεχώνας, την απαραίτητη καθαριότητά της, το σήκωμά της από το κρεβάτι.

Η Μυρού η μαμού. Μια ευγενικιά μορφή, μικρόσωμη, χωρίς ίχνος πάχους στο κορμί της. Και με άσπρα, κάτασπρα μαλλιά που τα στερέωνε σε κότσο. Στυλάτη, ευγενική, ήθελε να περνά απαρατήρητη. Από την ώρα που άρχιζε το «κοιλοπόνημα» της εγκύου μέχρι το «ποσαράντωμα» της λεχώνας, η Μυρού βρισκόταν σε εγρήγορση. Η γέννα δεν έχει ώρα. Έπρεπε όλα να είναι συγκεντρωμένα και έτοιμα για την μεγάλη υποδοχή και τον ερχομό της νέας ζωής. Και μετά τη γέννα η απαραίτητη επαγγελματική περίθαλψη της λεχώνας μέχρι 40 ημέρες και το απαραίτητο πηγαϊέλι της Μυρούς..

Και όταν το καθήκον δεν την κρατούσε μακριά από το σπίτι της, να συντροφεύει τον άνδρα της καθισμένοι κάτω από το μεγάλο δέντρο, απολαμβάνοντας την Κυθρεώτικη δροσιά έξω από το σπιτικό τους στην Καμάρα..

Από όπου περνούσε, της ανοίγονταν οι πόρτες. Απολάμβανε την εκτίμηση και την αγάπη. Παιδιά της ήταν όλα τα παιδιά που ξεγέννησε. Οι πιτσιρικάδες σταματούσαν το παιγνίδι στο στενό όταν περνούσε η μαμού τους. Και περίμεναν το χέρι της Μυρούς να τους χαϊδέψει το κεφάλι. Με αγάπη...

Ποιος ξέρει, ίσως τότε να ζούσε ξανά τη στιγμή της γέννας τους τότε που ως μια από τις μοίρες έδινε την ευχή της για την καλοτυχία του νεογέννητου!

Δεν χρειαζόταν να βγεις στο στενό, να διαβάσεις στο τοίχο ή στον ηλεκτρικό πάσσαλο την αγγελία για κάποια κηδεία. Ούτε καν να διερωτηθείς «ποιος», άμα η καμπάνα κτυπούσε μονά, ρηπτερά αγγέλλοντας θάνατο. Από νωρίς, έβγαине στο δρόμο για να ειδοποιήσει τις συγχωριανές της για τη μέρα και την ώρα της ταφής. Για το απαραίτητο αποχαιρέτημα του νεκρού, όπως ήταν το προεπιλεγμένο με λίγα ρουηούδια από τους κήπους της Κυθρέας ή με τα στεφάνια που η ίδια η Χρυσταλήλου, τεχνίτισσα που μαθήτευσε στη Λευκωσία, ετοίμαζε. Καμωμένα από χαρτί και κολλημένα περίτεχνα. Χρωματιστά. Άσπρα και μώβ, χρώματα που πρέπει για κηδεία και ρύπη. Λιτά και απλά. Απέριττα. Όπως απλή και απέριτη ήταν, τότε, και η ζωή των πιο πολλών...

Πανύψηλη, ευθυτενής, με σταθερούς και ανοικτούς διασκεθισμούς, θα μπορούσε να διαπρέψει ως αθλήτρια αν της δινόταν η ευκαιρία. Σπιρτάδα στην περπατησιά της, σπιρτάδα στη κουβέντα της, σπιρτάδα στη συμπεριφορά της. Καλοδιάθετη, παρά το άχαρο της αποστολής της, ήταν πάντα ομιλητική και με όλη της την ψυχή. Μιλούσε μεγαλόφωνα, τόσο μεγαλόφωνα που μπορούσες να την ακούσεις από απόσταση.

Ξεκινούσε από την Θεοτόκου όπου και το σπίτι της. Όργωνε κυριολεκτικά τους δρόμους της Κυθρέας, κτυπώντας πόρτες και ρωτώντας αν θέλουν στεφάνια για την κηδεία. Ένα σελίμι το στεφάνι. Και το ένα μετά το άλλο προσθέτονταν στη λίστα της Χρυσταλήλου τα ονόματα των συγχωριανών που ήθελαν να τιμήσουν

το νεκρό με ένα χειροποίητο στεφάνι. Και η λίστα μεγάλωνε όπως μεγάλωνε και ο σωρός των στεφανιών, αθηθινών και τεχνητών στη τελευταία κατοικία του νεκρού... Και αν κάποιος δεν πρόλαβε να γραφτεί στη λίστα, δεν υπήρχε πρόβλημα. Γραφόταν την τελευταία στιγμή. Εκεί, στην εκκλησία, όπου στεκόταν η Χρυσταλλή με τα στεφάνια περασμένα στον καρπό της και περίμενε. Την κηδεία, τον αποχαιρετισμό, την ταφή.

Η αποστολή της Χρυσταλλής τελείωνε με την ταφή του νεκρού και την τοποθέτηση των στεφανιών στον τάφο. Για να επιστρέψει στο σπίτι της, στον άντρα της Σάββα και τα παιδιά της Ανδρέα και Κώστα. Να τους φροντίσει και να ξαποστάσει. Και να αρχίσει η νέα παραγωγή. Το κόψιμο των φύλλων, η ετοιμασία της κόλλας, η συναρμολόγηση των λουλουδιών, το κόλλημα. Να ετοιμαστούν τα στεφάνια. Να στοιβαστούν και να κρεμαστούν...

Και να περιμένει, ασχολούμενη με το «χουσμέτι» του σπιτιού της. Μέχρι την επόμενη κηδεία.

Η Αννού η Φκιακκού. Μια μορφή της παιδικής μας ηλικίας, που τα σκοινιά των ζώων της ήες και ήταν προέκταση των χεριών της. Πάντα ακολουθώντας κατά πόδας τα ζωντανά της κατευθυνόταν από το σπίτι της στην Αγία Μαρίνα στα χωράφια που έβοσκε τα ζώα της, κάτω από το σπίτι του Πασιαρδή στο δρόμο προς το Νέο Χωρίο.

Η μέρα της Φκιακκούς άρχιζε με το χάραμα του «φού» και τελείωνε με το βούτημα του ήλιου. Διαδρομή σπίτι-χωράφι, χωράφι-σπίτι. Όσο τα ζωντανά της ήταν καλοταϊσμένα και ευτυχισμένα στη βοσκή, τόσο ήταν χαρούμενη και η ίδια. Ζούσε στον μικρόκοσμό της. Παρέα με τα ζωντανά της. Που τα αγαπούσε. Και τα πρόσεχε.

Με το που την έβλεπες δεν την υπολόγιζες. Κοντή, μικροκαμωμένη, θα γελιόσουν αν την παρομοιάζες ως εύθραυστο πιμπελά. Λάθεψες. Με τσαγανό και αντοχές απίστευτες. Τόσες που να περνά τη μέρα της στο χωράφι. Χωρίς την πολυτέλεια της ξεκούρασης, της μεσημεριανής ανάπαυλας, της απόλαυσης του καφέ με τη γειτόνισσα.

Μόνη, χωρίς οικογένεια. Δίχως μια ανθρώπινη παρουσία στο πλάι της να ανταλλάξει δυο κουβέντες. Όλος της ο κόσμος τα ζωντανά της. Και στο δρόμο προς το σπίτι να τους μιλά τη δικιά τους γλώσσα, να συνεννοούνται. Να τους δίνει οδηγίες, να τα προσέχει από τα αυτοκίνητα. Και δεν ήταν μια ή δυό οι «τσούρες» της Φκιακκούς. Ήταν 8-10. Και με το απαραίτητο κριάρι, «τον τράγο» της. Και η μυρωδιά από το πέρασμα του τράγου χαρακτηριστική, έσπαγε μύτες...

Στη διαδρομή δεν είχε καιρό για χάσιμο. Τα ζωντανά δεν μπορούσαν ούτε ήθελαν να περιμένουν. Ούτε έκαμναν ενδιάμεση στάση. Ολόγισια στη πάχνη τους. Μια δυό κουβέντες αντάλλαξε στο πέρασμά της από τα στενά της Θεοτόκου με τις νοικοκυρές. Αυτό ήτανε όλο.

Για να βρεθεί ύστερα μόνη της, στη σιωπή της. Σε ένα άδειο σπίτι. Με τα ζωντανά στο κατώι να ξεκουράζονται. Και αυτή να πηγαίνει για ύπνο περιμένοντας το επόμενο χάρωμα της μέρας...

Σημ. «*Η Ευφροσύνη Γαβριήλ Κωνσταντίνου, η καφετζήνα, είναι από την Χαρδακιώτισσα. Ήταν από μια αρχοντική, καλή οικογένεια τους Χατζηπλωσήφιδες, αλλιά διάφορα περιστατικά την έκαμαν για να βγάξει τα προς το ζην να πουλήει καφέ. Ο Γαβριήλ Κωνσταντίνου, ο άνδρας της, εκασιάνιζε τον καφέ για τη Συρκανιά-Χαρδακιώτισσα και όταν εθιουργούσε η εταιρεία, η ηγεγόμενη Πρώτη Συνεργατική Εταιρεία. Είχε το κουπάνι του έξω από την εταιρεία στην πλατεία της Χαρδακιώτισσας. Εκεί ήταν μια μεγάλη πέτρα (γρανίτης) που είχε μια τρύπα μέσα στη μέση και ένα σίδερο πολύ χοντρό και εκουπανούσε μέσα στην πέτρα τον καφέ. Μετά τον έσουζε και τα χοντρά τα ξανακουπανούσε. Αργότερα όταν διελύθη η εταιρεία άνοιξε ένα μικρό καφεενεδάκι εκεί στο σπίτι του και έκαμνε καφέδες. Ύστερα όμως δεν μπορούσε, είχε πρόβλημα με τα πόδια του από την ορθοστασία και έτσι ήταν υποχρεωμένη η μακαρίτισσα η Ευφροσύνη να βγάλει τα προς το ζην για την οικογένεια. Θυμούμαι, την έβλεπα από την αυλή του σπιτιού μου μέχρι τελευταία που «εκασιάνιζεν» τον καφέ μαζί με το γέρο της. Τον εζύγιζε, είχε ζυγαριά στο σπίτι της 12½ δρ., 25 δρ., 50 δρ., και 100 δρ. Είχε δυό καλάθια από τη μια είχε τον καφέ και από την άλλη είχε τη σκόνη πηλυσίματος. Πατέρας της ο Βραχίμης Ζαχαρία που πέθανε αφήνοντας 5 παιδιά, 3 κόρες και 2 γιούς. Ήταν αδελφή του Ναϊφ Ζωγράφου Κώστα Αβρααμίδη, εθεληντή των Βαλκανικών Πολέμων και του Λούκα που ήταν πολεμιστής του 40». (Προσωπική αφήγηση Στυλιανού Πετάση, ταξίαρχου ε.α.)*

ΣΗΜΑΤΩΡΟΙ

(στον Παναγιώτη Παπαγεώργη)*

του Πέτρου Στυλιανού

*Σηματωρός του χρέους φτερούγισες
δάσκαλε της σωκρατικής μαιευτικής
φίλε και συναθλητή της παιδικής ψυχής.*

*Βάτος άκαυτε στο καμίνι της δοκιμασίας
στο φοβερό της Βώνης Πουρκατόριο.*

* Κυθρεώτης δάσκαλος. Βασανίστηκε επανειλημμένα για τις αρχές του άγρια από τους εισβολείς στο Πουρκατόριο της Βώνης, υποκύπτοντας στα τραύματά του λίγα μόλις κοσμετρώρα μετά την πολύμηνη κράτηση.